

ΝΟΑΜ

ΤΣΟΜΣΚΙ

Καθηγητής Γλωσσολογίας
και Φιλοσοφίας στο MIT

Τέχνες & Γράμματα, σελ. 5

Σήμερα πληρώνουμε τον καπιταλισμό

Ο Νόαμ Τσόμσκι μιλάει στην «Κ» για τον κορωνοϊό, τον οποίο συνδέει με το κυρίαρχο οικονομικό μοντέλο

Συνέντευξη στη ΛΕΝΑ ΜΑΤΣΙΩΡΗ

Ίσως να μην υπάρχει κάποιος που να μπορεί να γράψει κανείς το οποίο δεν έχει ήδη ειπωθεί για τον Νόαμ Τσόμσκι (Noam Chomsky, γενν. το 1928). Θεωρείται ο ιδρυτής της σύγχρονης γλωσσολογίας, είναι ομότιμος καθηγητής του Τεχνολογικού Ινστιτούτου της Μασαχουσέτης (MIT) και καθηγητής του Πανεπιστημίου της Αριζόνας.

Ο Τσόμσκι αναγνωρίζεται παγκοσμίως ως ένας από τους πιο σημαντικούς και πιο επιδραστικούς διανοούμενους εν ζωή. Η πολιτική δράση του είναι αλληλένδετη με το επιστημονικό του έργο, έχει γράψει πλήθος βιβλίων και άρθρων, ενώ δι- νει διαλέξεις ασκώντας αιχμηρή κριτική στην εξωτερική πολιτική των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής, στην ολέθρια επιρροή των οικονομικών τους ελίτ στην εσωτερική πολιτική, ενώ δεν σταματά να συγγραμμάτιζε τη χειραγώγηση των ΜΜΕ.

Δεν είναι καθόλου τυχαίο ότι ο Νόαμ Τσόμσκι κατατάσσεται στις δέκα κορυφαίες πηγές παραπομπών στην Ιστορία, ανάμεσα στον Μαρξ, στον Φρόιντ, στον Χέγκελ και στη Βίβλο. Η πλούσια πολιτική και κοινωνική του δράση είναι αδύνατον να συνοψιστεί, η συνεπής ασυμβίβαστη φωνή του, από τον πόλεμο του Βιετνάμ μέχρι τον βομβαρδισμό της Γιουγκοσλαβίας και από την Παλαιστίνη μέχρι το Ιράκ είναι έως σήμερα παρούσα, να μας υπενθυμίζει για άλλη μια φορά πως οι άνθρωποι δεν πρέπει να αποδεχθούν την παθητικότητα που υπαγορεύουν οι ισχυροί και πως, αν το κάνουν, η μοίρα τους θα είναι ζοφερή.

«Θα υπάρξει ανάκαμψη από την πανδημία, με τρομερό κόστος. Δεν θα υπάρξει ανάκαμψη από το λιώσιμο των πάγων και την υπερθέρμανση του πλανήτη», λέει ο Νόαμ Τσόμσκι.

— Με αφορμή την πανδημία και την ανεπάρκεια ή και κατάρρευση των συστημάτων υγείας, έγινε σαφές πως η αντίληψη της κοινωνίας ως επιχειρηματικό μοντέλο έχει αποτύχει. Ο νεοφιλελευθερισμός και οι homo economicus ηγέτες, όπως ο Τραμπ, φάνηκε πως δεν μπορούν να αντιμετωπίσουν μία κοινωνική κρίση με όρους επιχειρηματικούς. Πόσο φανερό ποσούτε πως είναι αυτό στην αμερικανική αλλά και στην παγκόσμια κοινή γνώμη; Μπορούμε να ελπίζουμε σε μια προοδευτική ριζοσπαστικοποίηση ως απάντηση;

— Η πανδημία συνιστά ένα παράδειγμα της τρομερής ζημίας που προκάλεσε η νεοφιλελεύθερη περίοδος στη μεγάλη πλειονότητα των πολιτών. Ωστόσο, δεν πρέπει να έχουμε ψευδαισθήσεις σχετικά με την πίστη στις αγορές ή στον homo economicus. Βασική αρχή του νεοφιλελευθερισμού είναι η μεταφορά της λήψης των αποφάσεων από τις κυβερνήσεις, οι οποίες ως ένα βαθμό επηρεάζονται από την κοινή γνώμη, σε ιδιωτικές τυραννίες.

Μόλις απέκτησαν μεγαλύτερη εξουσία την περίοδο του Ρέιγκαν, της Θάτσερ και των ομοίων τους, έσπευσαν να αναμορφώσουν τις αγορές προς όφελός τους. Και, φυσικά, όταν προκαλούν κρίσεις, προσφεύγουν σε μεγάλο βαθμό στις κρατικές ενισχύσεις και στις διασώσεις, όπως συμβαίνει για άλλη μια φορά σήμερα.

Ωστόσο, οι αυταπάτες σχετίζονται ως ένα βαθμό με την πραγματικότητα. Η πανδημία απορρέει από τις έντονες αποτυχίες του καπιταλισμού, που οξύνονται από τον αντικτύπο της βάρβαρης νεοφιλελεύθερης εκδοχής του. Το 2003, μετά τον περιορισμό της επιδημίας του SARS, οι επιστήμονες προειδοποίησαν για την πιθανότητα μιας επόμενης επιδημίας κορονοϊού και σκιαγράφησαν πιθανούς τρόπους για την αντιμετώπισή της. Όμως η γνώση δεν αρκεί. Απαιτούνται δράσεις. Η προφανής επιλογή είναι οι μεγάλες φαρμακοβιομηχανίες (Big Pharma) διογκωμένες από τα δώρα του δημόσιου τομέα, χάρη στους

“

Βασική αρχή του νεοφιλελευθερισμού είναι η μεταφορά της λήψης των αποφάσεων από τις κυβερνήσεις, οι οποίες ως ένα βαθμό επηρεάζονται από την κοινή γνώμη, σε ιδιωτικές τυραννίες.

μηχανισμούς της νεοφιλελεύθερης παγκοσμιοποίησης. Η λογική του καπιταλισμού, βέβαια, απαγορεύει κάτι τέτοιο: δεν είναι επικερδές να προετοιμάζεσαι για μελλοντικές καταστροφές. Απομένει λοιπόν η κυβέρνηση, η οποία έχει ουσιαστικά την ευθύνη για την ανάπτυξη περισσότερων εμβολίων και φαρμάκων. Ωστόσο, αυτό εμποδίζεται από το νεοφιλελεύθερο δόγμα: η κυβέρνηση είναι το πρόβλημα, όπως επαναλάμβανε μονότονα ο Ρέιγκαν. Οπότε δεν έγινε το παραμικρό. Το επιχειρηματικό μοντέλο προξένησε ακόμη μεγαλύτερη ζημιά. Τα υσοκομεία που λειτουργούν βάσει αυτού του μοντέλου, δεν επενδύουν πόρους στην ενίσχυση της δυναμικότητάς τους, π.χ. για να αποκτήσουν επιπλέον κλίνες. Σε φυσιολογικές συνθήκες δεν δημιουργείται ιδιαίτερο πρόβλημα, όμως σε περίπτωση εκτάκτου ανάγκης η καταστροφή επισπεύδεται.

Αυτή είναι η βασική αρχή. Σε γενικές γραμμές, είναι απολύτως ορθό να περιγράψουμε την πανδημία ως μια καπιταλιστική καταστροφή, που οξύνεται από τη νεοφιλελεύθερη βαρβαρότητα. Αραγε, γίνεται κατανοητό από την πλειονότητα των πολιτών; Μάλλον όχι. Η όποια αναφορά σε αυτά τα θεμελιώδη ζητήματα δύσκολα καταλάγει στο ευ-

ρύ κοινό. Βέβαια, γίνεται αντιληπτό ότι το σύστημα έχει καταρρεύσει, με αποτέλεσμα να προκαλούνται θημός, δυσανεμία, απαξίωση για τους θεσμούς και αυτό αποτελεί πρόσφορο έδαφος για ακροδεξιούς δριμυγούς όπως ο Τραμπ. Ταυτόχρονα, μπορεί να οδηγήσει σε εποικοδομητικές προτάσεις για τη θεραπεία των παθογενειών και τη δημιουργία ενός πιο ελεύθερου και δίκαιου κόσμου.

Οι ευκαιρίες υπάρχουν. Μία πολλά υποσχόμενη ευκαιρία είναι η νεοσυσταθείσα οργάνωση Progressive International (Προοδευτική Διεθνής), που ξεκίνησε από το κίνημα του Μπέρνι Σάντερς στις ΗΠΑ σε συνεργασία με τον Γάλλο Βαρουφάκι και το DiEM 25 στην Ευρώπη και προσελκύει σημαντικούς παράγοντες του παγκόσμιου Νότου. Πάντως, όπως ακριβώς πρέπει να χρησιμοποιείται η γνώση, οφείλεις αντιστοιχία να εκμεταλλεύεσαι τις ευκαιρίες.

— Στην Ουγγαρία, ο Ορμπαν έχει αναστείλει όλες τις δημοκρατικές διαδικασίες και κυβερνά με διατάγματα. Η Ευρωπαϊκή Ένωση αντιδρά για άλλη μια φορά με αμηχανία, παρόλο που η κοινοβουλευτική δημοκρατία και το κράτος δικαίου αποτελούν προϋποθέσεις για να είναι μια χώρα μέλος της Ένωσης. Τι μπορεί να σημαίνει αυτό για το μέλλον της δημοκρατίας στην Ευρώπη; Ή ακόμη και για το μέλλον της ίδιας της Ένωσης, καθώς είναι πιο φανερό πως, ενώ μπορεί να επιβάλει πολιτικές λιτότητας, δεν μπορεί να υπερασπίσει τους δημοκρατικούς θεσμούς;

— Το μέλλον της Ε.Ε. κινδυνεύει πολύ, από πολλές απόψεις. Η Ε.Ε. διέπεται από την αρχή της υπονομιμίας της δημοκρατίας, καθώς η λήψη βασικών αποφάσεων έχει μεταφερθεί στη μη εκλεγμένη τρόικα. Ωστόσο, το πρόβλημα είναι ευρύτερο, όπως αποκαλύπτει η πανδημία. Η Γερμανία αποτελεί την οικονομική υπερδύναμη της Ευρώπης και κατάφερε να διαχειριστεί την πανδημία αρκετά καλά, με χαμηλό ποσοστό θανάτων. Λίγο νωπιότερα βρίσκεται η βόρεια Ιταλία, με σοβαρότατα προβλήματα. Εστειλε η Γερμανία γιατρούς και άλλη ιατρική βοήθεια; Ευτυχώς, η Ιταλία στράφηκε

αλλού για βοήθεια: στην Κούβα, η οποία για άλλη μια φορά αποτέλεσε παράδειγμα διεθνισμού. Από αυτό προκύπτουν μαθήματα, αλλά δεν θα επεκταθώ.

— Οι διώξεις του Ασάντζ, της Μάνινγκ, του Σνούντεν, ανθρώπων που θεωρούνται άκρας επικίνδυνοι επειδή αγωνίζονται για τη διάδοση της αλήθειας και της δικαιοσύνης, συνιστούν κάποια προειδοποίηση για την ανθρωπότητα; Είναι τα κανάρια στο ορυχείο ή μήπως όλα έχουν δρομολογηθεί και βρισκόμαστε στον κόσμο του Χάλεϊ, όπου «το μέλλον είναι η προβολή του παρόντος»;

— Η απάντηση εξαρτάται από ανθρώπους όπως εσείς και εγώ. Θα ανεχθούμε την επαίσχυντη κατάχρηση εξουσίας, όπως τώρα η ουσιαστική δικαστική δολοφονία του Ασάντζ; Για το έγκλημα της αποκάλυψης της αλήθειας, που ο κυρίαρχος του κόσμου επιθυμεί να καταπιεί, όπως και ένα σωρό άλλα πράγματα;

— Γιατί σε κάθε κρίση εκείνο που υποχωρεί πρώτα είναι η δημοκρατία και γιατί έχουμε φτάσει στο σημείο όπου η ελευθερία και η ασφάλεια να θεωρούνται δίπλο και αντινομικές έννοιες; Πιστεύετε ότι αυτή η κατάσταση εξαιρετικής ήρθε για να μείνει και ότι οι κυβερνήσεις χρησιμοποιούν την κρίση ως δικαιολογία για την εισοδό σε μια νέα εποχή, στην οποία πρέπει να μάθουμε να ζούμε με το φάντασμα της τάξης;

— Σε μια κρίση —έναν πόλεμο, μια επιδημία, ένα τσουνάμι κ.λπ.— οι άνθρωποι είναι εύλογα πρόθυμοι να θυσιάσουν προσωρινά ένα μέρος της ελευθερίας τους, προκειμένου να αντιμετωπίσουν την κρίση. Μεταξύ όσων αποκοπών προσωρινά αυξημένες εξουσίες, ορισμένοι είναι βέβαιο ότι θα επιχειρήσουν να τις διατηρήσουν. Συμβαίνει μπροστά στα μάτια μας. Εάν ο λαός υποκύψει, θα το πετύχουν. Οφείλουμε να θυμόμαστε τα λόγια του Ντέιβιντ Χιουμ, στο εναρκτήριο απόσπασμα της πρώτης σύγχρονης πραγματείας περί πολιτικής επιστήμης: «Η δύναμη είναι πάντοτε στο μέρος των αρχομένων, οι άρχοντες δεν έχουν τίποτα για να τους στριμξίσει παρά το δόγμα». Οι αρχόμενοι, οι πολι-

τες, δεν πρέπει να αποδεχθούν την παθητικότητα που υπαγορεύουν οι ισχυροί. Αν το κάνουν, η μοίρα τους θα είναι ζοφερή.

— Πιστεύετε πως η ανθρωπότητα έχει υπογράψει ένα φαινομενικό συμβόλαιο και έφτασε η στιγμή που θεωρούνται άκρας επικίνδυνοι ο τρόπος και ο χρόνος για να ακυρωθεί;

— Αυτή τη στιγμή πληρώνουμε τη λογική του καπιταλισμού και τα εγκλήματα της βάρβαρης νεοφιλελεύθερης εκδοχής του. Όσοι υποφέρουν εδώ και πολλά χρόνια, και ακόμη περισσότερο σήμερα, δεν υπέγραψαν ποτέ κανένα συμβόλαιο. Σε αυτή την περίπτωση, η αιτία των εγκλημάτων μπορεί να ξεριζωθεί και οι άνθρωποι να συμμετάσχουν στην προσπάθεια δημιουργίας ενός καλύτερου κόσμου.

Ωστόσο, οφείλουμε να θυμόμαστε ότι η πανδημία δεν αποτελεί σε καμία περίπτωση τη σοβαρότερη κρίση που αντιμετωπίζουμε. Θα υπάρξει ανάκαμψη από την πανδημία, με τρομερό κόστος. Δεν θα υπάρξει ανάκαμψη από το λιώσιμο των πάγων και την υπερθέρμανση του πλανήτη, που μπορεί να καταστήσει κυριολεκτικά ακατοίκητο ένα μεγάλο μέρος του, ακόμη και πριν από το τέλος αυτού του αιώνα, με αδιανόητες συνέπειες. Όπως και στην περίπτωση της πανδημίας, βλέπουμε στην πράξη τη λογική του καπιταλισμού. Και σε αυτή την περίπτωση, η απειλή για την επιβίωση της ανθρωπότητας εντείνεται από τα κακοήθη στοιχεία που βρίσκονται στον πυρήνα της παγκόσμιας εξουσίας. Η κυβέρνηση Τραμπ είναι αφοσιωμένη με τέτοιο ζήλο σε όσους ψηφοφόρους της διαθέτουν τεράστιο πλούτο και επιχειρηματική εξουσία, ώστε μεγιστοποιεί τη χρήση ορυκτών καυσίμων και απορρυθμίζει το κανονιστικό πλαίσιο που παρέχει έστω λίγο χρόνο για την αναστροφή της πορείας και την αποτροπή της καταστροφής. Και εδώ υπάρχουν ευκαιρίες, αν και όχι για πολύ. Εάν δεν τις εκμεταλλευθούμε, τα υπόλοιπα ερωτήματα καθίστανται ασήμαντα.

* Η συνέντευξη που παραχώρησε ο Νόαμ Τσόμσκι στη Λένα Ματσίωρη μεταφράστηκε από τον Αντώνη Καλοκύρη.

Βιβλία του στα ελληνικά

Από την ακραιφνή γλωσσολογική μελέτη «Συντακτικές δομές», που κυκλοφόρησε από τις εκδόσεις Νεφέλη το 1991, έως το τελευταίο, πολιτικό, έργο του Νόαμ Τσόμσκι που κυκλοφόρησε στα ελληνικά, το «Ρέκβιεμ για το αμερικανικό όνειρο» (εκδ. Πατάκης, 2018), στην ελληνική αγορά τα βιβλία του διάσημου Αμερικανού διανοητή είναι πολλά, τόσο αυτά που υπογράφηκε μόνος όσο και τα συλλογικά έργα στα οποία συμμετέχει. Ο Τσόμσκι ευτύχησε να κυκλοφορήσει στα ελληνικά από πολλούς εκδοτικούς οίκους. Κάποια βιβλία του, μάλιστα, κυκλοφόρησαν από έναν εκδοτικό οίκο για να επανεκδοθούν από άλλο στη συνέχεια: π.χ., το «11/9», αρχικά από τις εκδόσεις Άγρα, το 2001, στη συνέχεια από τις εκδόσεις Πατάκη (2011). Από τον Πατάκη κυκλοφόρησε και το «Ποιος κυβερνά τον κόσμο;» το 2017. Μεταξύ των άλλων, ξεχωρίζουμε ακόμα: «Ουσαρ» (Κέδρος, 2015), «Πώς λειτουργεί ο κόσμος;» (Κέδρος, 2013), «Περί αναρχισμού» (Κέδρος, 2009), «Γλώσσα και νους» (Πολύτροπος, 2008), «Το μέλλον της διακυβέρνησης» (Άιωρα, 2007), «Δύο ώρες διαύγειας» (Λιβάνης, 2006), «Αμερικανική ισχύς και νέοι μανδρίνοι» (Scripta, 2004), «Ηγεμονία ή επιβίωση» (Πατάκης, 2004), «Η αρχιτεκτονική της γλώσσας» (Καστανιώτης, 2003) κ.ά.

«Ρέκβιεμ για το αμερικανικό όνειρο», το τελευταίο, πολιτικό, έργο του Νόαμ Τσόμσκι που κυκλοφόρησε στα ελληνικά.